

Datum: 09-12-2024

Volgnummer: 2024-2025/07

Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin, Armoedebestrijding en Gelijke Kansen

Beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding 2024-2029: reflecties vanuit kinderrechtenperspectief

Op 15 november 2024 diende minister Caroline Gennez haar beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding 2024-2029 in bij het Vlaams Parlement. In dit advies geven we onze visie op de beleidsnota vanuit kinderrechtenperspectief. We doen dat voor de domeinen kinderopvang, jeugdhulp, mentaal welzijn en interlandelijke adoptie. Voor het thema armoede verwijzen we naar ons advies van 2 december.¹

Elke dag komen veel kinderen en jongeren in aanraking met de bevoegdheden uit de beleidsnota: alle baby's en peuters die naar de kinderopvang gaan, de kinderen en jongeren in de jeugdhulp, alle minderjarigen die op de een of andere manier in aanraking komen met preventie rond zorg en welzijn... De beleidsnota heeft een grote impact op het dagelijks leven en welzijn van kinderen in Vlaanderen.

Het VN-Kinderrechtenverdrag benadrukt het recht op zorg en op ontwikkelingskansen. Artikel 6 vraagt staten om de ontwikkeling van het kind te waarborgen. Artikel 19 om kinderen te beschermen tegen mishandeling en verwaarlozing. Artikel 21 zegt dat het belang van het kind voorop moet staan bij adoptie. Artikel 24 gaat over het recht op gezondheidszorg. Het is duidelijk: dit beleidsdomein is bij uitstek gebaat met een sterke kinderrechtenbenadering.

We zien veel ambitie in de beleidsnota, die pijnpunten erkent en op veel vlakken de juiste klemtonen legt. We lezen ook graag dat de minister grote investeringen wil doen, om zo de achterstand zowel in de kinderopvang als in de jeugdhulp weg te werken. Toch hebben we veel vragen over de concrete uitwerking. Hier en daar vragen we ons af of de plannen volstaan om de hiaten op te vullen en de wachtlijsten weg te werken.

We doen deze aanbevelingen:

Laat kinderopvang meer zijn dan opvang:

- Zet naast plaats, prijs en personeel ook in op pedagogische kwaliteit.
- Geef élk kind een plaats in de kinderopvang. Maak dus een einde aan de voorrangsregels.
- Zorg voor en draag zorg voor genoeg gekwalificeerd personeel.
- Verminder het aantal kinderen per begeleider.
- Maak alle opvang inkomensgerelateerd.

¹ Kinderrechtencommissariaat, Advies. *Armoedebestrijding in de beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding 2024-2029: Analyse vanuit een kinderrechtenbril*, 2 december 2024. <https://www.kinderrechten.be/advies/armoedebestrijding-in-de-beleidsnota-welzijn-volksgezondheid-gezin-en-armoedebestrijding>

- Zet verder in op veiligheid in de kinderopvang, onder andere door vast te houden aan het verzorgingsprincipe en door blijvende aandacht voor kwaliteit.

Werk een masterplan uit voor de jeugdhulp:

- Zorg voor financiering die in overeenstemming is met de ambities uit de beleidsnota.
- Geef elke situatie van verontrusting een gepast antwoord: dat vraagt niet alleen om tijdige signalering, maar vooral om een hulpaanbod zonder wachtlijsten.
- Zet verder in op vorming over het beroepsgeheim. Ga omzichtig om met informatiedeling.
- Realiseer een breed toegankelijk en multidisciplinair prenataal zorgaanbod, met waar nodig extra aanklappende hulpverleningstrajecten. Breid het decreet integrale jeugdhulp uit zodat dit ook van toepassing is op ongeboren kinderen, inclusief ondertoezichtstelling bij de jeugdrechtbank, zoals omschreven in de beleidsnota.
- Zorg dat de gemandateerde voorzieningen en de sociale diensten jeugdrechtbank voldoende bemand zijn om kwaliteit te kunnen leveren.
- Blijf zoals vandaag toepassen dat gemandateerde voorzieningen en sociale diensten van de jeugdrechtbanken alleen een dossier openen voor bij hen aangemelde minderjarigen. Maak dat niet automatisch voor alle gezinsleden.
- Zorg dat bij gedwongen hulpverlening de verwachtingen voor alle partijen duidelijk zijn.
- Maak de plannen om te evolueren naar één gemandateerde voorziening.
- Trek volop de kaart van continuïteit in de hulpverlening. Maak een speerpunt van wat de beleidsnota daarover vermeldt, zeker over samenwerking tussen jeugdhulp, geestelijke gezondheidszorg en gehandicaptenzorg.
- Laat jongeren op de drempel van de meerderjarigheid niet los. Zorg voor een gepast hulpverleningsaanbod, zowel voor als na hun achttiende verjaardag.
- Zorg dat jongeren die niet thuis kunnen opgroeien zoveel mogelijk in een warme context op gezinsmaat kunnen verblijven, bij voorkeur samen met hun broers en zussen.
- Geslotenheid moet altijd een laatste redmiddel zijn. Jongeren onder de twaalf jaar horen niet thuis in gesloten voorzieningen en al helemaal niet in de gemeenschapsinstellingen.
- Werk een 'high risk high care'-unit uit waar de rechtspositie van minderjarigen onverminderd wordt gerespecteerd.
- Breng de nood aan jeugdhulp voor NBMV in kaart en zorg dat er een passend antwoord komt voor elke jongere op de vlucht in een verontrustende situatie.
- Draag zorg voor de mensen die zorg dragen voor onze kinderen en jongeren. Blijf mensen die in de jeugdhulp werken en die de jeugdhulp verlaten vragen wat ze nodig hebben.

Luister naar jongeren over mentaal welzijn:

- Werk samen met het federale niveau wachtlijsten weg in de geestelijke gezondheidszorg, ook voor kinderen en jongeren die intensieve of hooggespecialiseerde hulp nodig hebben.
- Voorkom samen met de federale overheid (gedwongen) opnames van minderjarigen in de psychiatrie voor volwassenen.
- Zorg voor snelle diagnostiek, maar blijf kijken naar het kind achter de diagnose. Zorg dat hulp zoveel mogelijk beschikbaar is op basis van concrete hulpvragen en niet exclusief op basis van een diagnose.
- Werk aan mentaal welzijn via een sterk kinderrechtenbeleid.

Wees terughoudend bij interlandelijke adoptie:

- Ga voor grote terughoudendheid en voorzichtigheid bij interlandelijke adoptie.
- Wacht eerst de lopende onderzoeken af van de onregelmatige adopties om daarna interlandelijke adoptie te evalueren, eerder dan meteen het decreet uit te rollen en de toekomst van interlandelijke adoptie uitdrukkelijk te benadrukken.

- Verlaat het systeem van wachtlijsten bij interlandelijke adoptie en werk met een pool van kandidaat-medeadoptieouders.
- Koppel zorg, nazorg en begeleiding los van de adoptiedienst.
- Maak levenslange zorg en begeleiding niet alleen mogelijk voor de huidige generatie adoptiekinderen maar ook voor volwassen geadopteerden die dat nodig hebben.

1. Laat kinderopvang meer zijn dan opvang

De beleidsnota is terecht heel ambitieus op het vlak van kinderopvang. De minister schuift kinderopvang naar voren als de eerste van vijf werven waar de beleidsnota op steunt. Ook daar moet betaalbare en toegankelijke kwalitatieve zorg de norm zijn.

Die ambitie kunnen we vanuit het Kinderrechtencommissariaat alleen maar toejuichen. Het was nodig om in dit domein een omslag te maken. Afgelopen legislatuur werd duidelijk hoe wijdverbreid de zorgen over de kinderopvang waren. Verschillende keren kaartten we onze bezorgdheden aan.^{2,3} In ons memorandum vroegen we dan ook om verder in te zetten op “stevige ondersteuning” van de hele sector⁴

Baby's en peuters hebben recht op warme en veilige kwalitatieve zorg. Dat stelt het VN-Kinderrechtenverdrag en bevestigt Vlaanderen sinds de ratificatie van dat verdrag. We weten dat de eerste duizend dagen van kinderen heel belangrijk zijn. Baby's en peuters ontwikkelen razendsnel. In korte tijd doen ze veel vaardigheden op, leren ze zichzelf en hun omgeving kennen en ontdekken, bouwen ze vertrouwen en zelfvertrouwen op. En tegelijk zijn ze erg kwetsbaar. Voor alles zijn ze afhankelijk van de mensen met wie en de leefomgeving waarin ze opgroeien. Is de zorg die ze krijgen warm, veilig en kwaliteitsvol, is hun leefomgeving gezond en zonder gevaar, dan krijgt hun gezonde ontwikkeling alle kansen, nu én later.

Ziet de beleidsmaker kinderopvang in de eerste plaats als een vehikel met het oog op de arbeidsmarkt, met als belangrijkste taak kinderen 'bewaren' tot de ouders ze na de werkdag afhalen? Of ziet de beleidsmaker kinderopvang als een belangrijk instrument om gelijke kansen te creëren, met als belangrijkste taak maximaal de ontwikkeling van baby's en peuters stimuleren?

Veel aanbieders zijn overtuigd van het tweede principe en ook het Kinderrechtencommissariaat kiest duidelijk voor het tweede model, waarin crèches en onthaalouders veel meer doen dan alleen maar 'opvang'. Kwaliteitsvolle kinderopvang maakt een groot verschil voor baby's en peuters. Baby's die opgroeien met minder kansen en een grote maatschappelijke kwetsbaarheid, maar die tijdens de eerste 1000 dagen op kwaliteitsvolle kinderopvang kunnen rekenen, hebben een levenslange voorsprong op baby's die niet op kwaliteitsvolle kinderopvang kunnen rekenen.

Kwaliteitsvolle kinderopvang zet ook in op pedagogie en 'educare'. Naast de warme, veilige en kwaliteitsvolle zorg, kan kinderopvang mooie leerkanalen geven aan kinderen. Kinderopvang neemt naast het gezin een volwaardige plek in om baby's en peuters op te voeden. Meer nog: de kinderopvang ondersteunt de ouders in de opvoeding van hun kinderen.

² Kinderrechtencommissariaat, Advies. *Bezorgdheden en suggesties naar aanleiding van de wantoestanden in de kinderopvang*, 20 juli 2021, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_14_bezorgdheden_en_suggesties_naar_aanleiding_van_de_wantoestanden_in_de_kinderopvang_0.pdf

³ Kinderrechtencommissariaat, Advies. *Kinderopvang: 'Omdat de allerkleinsten het niet zelf kunnen vragen, moeten wij het doen'*, 24 mei 2023, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-05/Standpunt_2022_2023_14_Kinderopvang_.pdf

⁴ Kinderrechtencommissariaat. *Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa, iedereen wint*, juli 2023, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-06/Memorandum2024_Kinderrechtencommissariaat_20230623_update.pdf

De ambitieuze taal van de minister sluit ook aan bij die visie, net zoals veel plannen uit de beleidsnota. Toch blijven we nog dingen lezen die meer aansluiten bij de eerste visie op kinderopvang, zoals over de voorrangsregels.

1.1. Vergeet de vierde p niet: pedagogische kwaliteit

De beleidsnota schuift voor kinderopvang 3 p's naar voren: plaats, prijs en personeel. Dat zijn inderdaad drie belangrijke prioriteiten, waarop we nog verder ingaan in dit advies. Maar we missen een vierde p: pedagogische kwaliteit. De pedagogische meerwaarde van kinderopvang mag van het Kinderrechtencommissariaat nadrukkelijker naar voren komen.

Dat wil niet zeggen dat de beleidsnota geen aandacht heeft voor kwaliteit. We vinden heel wat voorstellen terug die de kwaliteit van de kinderopvang ten goede zullen komen. Wel is er op dat vlak nog ruimte voor verbetering waardoor het Kinderrechtencommissariaat dat echt als een prioriteit naar voren schuift.

Een waardevolle leidraad is de recente 'MeMoQ éénmeting', die de pedagogische kwaliteit van kinderopvang meet.⁵ Begeleiders in de kinderopvang zijn experts in zorgen. Onze kinderopvang scoorde hoog voor welbevinden en emotionele ondersteuning, nog beter dan in de nulmeting. Op het vlak van leerkansen bieden (educatieve ondersteuning), kan het volgens MeMoQ1 nog beter. De educatieve ondersteuning voor baby's is zelfs verminderd sinds de vorige meting.

Aanbevelingen

Een beleid dat met kinderopvang kinderen alle ontwikkelingskansen wil geven, geeft pedagogische kwaliteit een evenwaardige plek naast plaats, prijs en personeel. Blijf de kwaliteit van kinderopvang periodiek monitoren, zoals via het MeMoQ-onderzoek.

1.2. Geef elk kind een plaats in de kinderopvang

De beleidsnota streeft naar een **plek voor elk kind in de kinderopvang**. De minister stelt de absolute prioriteit om verder te investeren in bijkomende, kwaliteitsvolle en toegankelijke plaatsen met een goede regionale spreiding. De nieuwe Vlaamse Regering wil daarvoor 200 miljoen euro extra investeren tegen 2028. Een belangrijke inspanning die we zeker waarderen. In ons laatste advies over kinderopvang⁶ en in ons memorandum⁷ benadrukten we de nood aan genoeg betaalbare en bereikbare kinderopvangplaatsen. Dat vinden we zeker terug in de beleidsnota.

Tegelijk vragen we ons af of 'streven naar' niet een te voorzichtige uitdrukking is. De inspanningen die de Vlaamse Regering belooft zijn groot, de achterstand is dat ook. De Toekomstgroep Kinderopvang, waarmee de regering terecht belooft in dialoog te blijven, becijferde hoe groot de nood is.

Volgens hun slottekst⁸ zijn er in Vlaanderen gemiddeld 44 plaatsen per 100 kinderen die in aanmerking komen voor kinderopvang.

⁵ Vandenbroeck, M., Devlieghere, J., Van Leeuwen, K. & Declercq B. (2024). *De pedagogische kwaliteit van de Vlaamse kinderopvang. MeMoQ.1. Syntheserapport: de pedagogische kwaliteit van de Vlaamse kinderopvang Gent-Leuven*: UGent – KU Leuven.

⁶ Kinderrechtencommissariaat, Advies. *Kinderopvang: 'Omdat de allerkleinsten het niet zelf kunnen vragen, moeten wij het doen.'*, 24 mei 2023, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-05/Standpunt_2022_2023_14_Kinderopvang.pdf

⁷ Kinderrechtencommissariaat. *Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa, iedereen wint*, juli 2023, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-06/Memorandum2024_Kinderrechtencommissariaat_20230623_update.pdf

⁸ Een toekomstplan voor de Vlaamse kinderopvang, 14 maart 2024, <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/documenten/een-toekomstplan-voor-de-vlaamse-kinderopvang.pdf>

In landen die kinderopvang als basisrecht realiseren, maakt 80% van de kinderen daar gebruik van. Dat betekent dat er bijna een verdubbeling van het aantal plaatsen nodig is. Om aan alle noden te voldoen, zijn er volgens de Toekomstgroep tegen 2034 29.000 extra bijkomende plaatsen nodig. We beseffen dat 2034 pas op het einde van de volgende legislatuur valt. Het is wellicht niet realistisch om van de minister te verwachten dat ze dat aantal plaatsen in één legislatuur realiseert. We blijven haar aanmoedigen om zich toch ambitieus op te stellen.

We hebben daar wel twee belangrijke kanttekeningen bij. Ten eerste vroeg het Kinderrechtencommissariaat in zijn adviezen⁹ om genoeg plaatsen voor **elk kind zonder onderscheid**. We betreuren dan ook dat de voorrangsregel behouden blijft die de vorige regering invoerde voor ouders die werken of een werkgerichte opleiding volgen.

Ook kinderen van ouders die buiten die voorrangsregels vallen, hebben recht op opvang. Als die ouders voor opvang kiezen, doen ze dat omdat ze aanvoelen dat het in het belang is van hun kind. We denken bijvoorbeeld aan:

- Ouders die werk zoeken: ze kunnen moeilijk solliciteren als ze hun toekomstige werkgever geen garanties kunnen bieden over de startdatum van hun opvang
- Ouders die Nederlands leren
- Ouders die in de zorg werken: ze kiezen bovengemiddeld vaak voor deeltijds werk. Door ze een plek in de kinderopvang te ontzeggen, maken we de tekorten in de zorg nog nijpender.
- Ouders die mantelzorger zijn, bijvoorbeeld voor oudere kinderen die in het buitengewoon onderwijs geen plaats vinden
- Ouders die beseffen dat hun kind in de opvang kansen krijgt die ze hen thuis niet kunnen geven, bijvoorbeeld door de omgang met andere kinderen, door Nederlands te spreken of door de educatieve kansen die begeleiders bieden. Niet voor niets schuiven in heel wat ontrustende opvoedingssituaties jeugdrechters en gemandateerde voorzieningen inschrijving in de crèche als verwachting naar voren. Het zou jammer zijn als de voorrangsregels dat doorkruisen, met meer ingrijpende hulpverlening als gevolg.

We vinden het niet correct kinderopvang te herleiden tot alleen maar haar economische functie, omdat ze zoveel meer doet dan dat. Initiatieven voor kinderopvang zijn warme plekken die ontwikkelingskansen bieden. We vinden het wel een hoopgevend signaal dat de beleidsnota kinderopvang erkent als een belangrijke partner voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en dat de minister verder lokale partnerschappen wil uitbouwen, onder andere met de VDAB.

Daarnaast vinden we dat streven naar meer plaatsen **niet ten koste mag gaan van de kwaliteit**, zoals we hierboven stelden. In zijn boek 'Negen is te veel' beschrijft professor Michel Vandenbroeck¹⁰ hoe in het verleden de Vlaamse overheid meermaals een inhaalbeweging maakte waarbij volop ingezet werd op kwantiteit. Bijvoorbeeld in de jaren 90 na de stilstand van de jaren 80, een decennium waarin niet geïnvesteerd werd in kinderopvang. De focus op kwantiteit ging altijd gepaard met verlies aan kwaliteit. Vandaag merken we daar nog steeds de gevolgen van. De Vlaamse Regering mag die historische fout niet herhalen.

Aanbevelingen

Zorg voor genoeg, betaalbare en bereikbare plaatsen in de kinderopvang, zoals de beleidsnota ook belooft. Wees ambitieus in dit streven.

⁹ Kinderrechtencommissariaat, Advies. *Kinderopvang: 'Omdat de allerkleinsten het niet zelf kunnen vragen, moeten wij het doen.'*, 24 mei 2023, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-05/Standpunt_2022_2023_14_Kinderopvang_.pdf en Kinderrechtencommissariaat. *Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa, iedereen wint*, juli 2023, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-06/Memorandum2024_Kinderrechtencommissariaat_20230623_update.pdf

¹⁰ Michel Vandenbroeck. *Negen is te veel*. 20 oktober 2022

Maak een einde aan de voorrangsregeling, die vanuit kinderrechtenperspectief niet te verantwoorden is.

Verlies bij het verhogen van het aantal plaatsen kwaliteit niet uit het oog.

1.3. Zorg genoeg voor kindbegeleiders, en zorg voor genoeg kindbegeleiders

‘Wie in de kinderopvang werkt, moet daar fier en tevreden over kunnen zijn’, lezen we in de beleidsnota. Terecht. Zorg dragen voor baby’s en peuters is heel belangrijk werk. De duizenden kindbegeleiders en hun directe collega’s hoeven niet overtuigd te worden van het belang van hun werk. Ze weten dat ze samen met de ouders een veelzijdige ontwikkeling mogelijk maken in het tempo van elk kind. Ze weten hoe precair de eerste duizend dagen zijn en hoe kwetsbaar en afhankelijk baby’s en peuters zijn. Maar, zo lieten ze de vorige legislatuur duidelijk blijken aan het Kinderrechtencommissariaat,¹¹ hun energie raakt op.

We zijn dan ook tevreden dat de nieuwe Vlaamse Regering een prioriteit maakt van de zorg voor die medewerkers, een van de drie p’s waar ze in de kinderopvang werk van willen maken. In de beleidsnota vinden we alvast bouwstenen terug voor een sterk personeelsbeleid:

- We lezen ‘betere verloning’ in combinatie met onderzoek naar hoe de job aantrekkelijker gemaakt kan worden. We zoeken kindbegeleiders met sterke zorgende en pedagogische vaardigheden. Ze krijgen een zware job, met veel verantwoordelijkheid en flexibele uren. Daarvoor is loon naar werken nodig.
- Zorgen voor administratieve vereenvoudiging zodat de kindbegeleider zoveel mogelijk tijd kan besteden aan interactie met kinderen in plaats van aan administratie.
- Maatschappelijke waardering voor de sector.
- Genoeg ondersteuning voor kinderopvanginitiatieven.

De aantrekkelijkheid van het beroep staat of valt niet alleen met de verloning, maar vooral ook met de werkomstandigheden. We kregen de afgelopen legislatuur veel signalen dat werknemers in de kinderopvang het water aan de lippen staat. In die zin zijn we bezorgd over de beperkte ambities in de beleidsnota met betrekking **tot de ratio kinderen-begeleiders**.

We lezen dat de eerste stappen in de verlaging van de ratio zijn gezet zijn en verder opgevolgd worden. Vanuit de signalen op het terrein benadrukken we dat die vermindering uiterst dringend is. De nota stelt dat dat niet ten koste mag gaan van de beschikbare plaatsen. We begrijpen natuurlijk waar die redenering vandaan komt: als er evenveel medewerkers blijven, maar minder kinderen per begeleider, vermindert het aantal plaatsen.

Toch denken we dat de bijzonder hoge ratio die we in Vlaanderen kennen, mee het tekort in de hand werkt. Om het beroep aantrekkelijker te maken en de instroom te verhogen, zodat er meer plaatsen komen, is de ratio verlagen volgens ons een belangrijke randvoorwaarde. De laatste jaren gingen er in de kinderopvang meer plaatsen verloren dan er bij kwamen. Zonder een aanpassing van de ratio, vrezen we dat die trend zich voortzet. Het Kinderrechtencommissariaat is bang dat alle positieve maatregelen in de beleidsnota dan niet volstaan om de uitstroom te compenseren.

Daarmee willen we de ratio kinderen-begeleiders niet verengen tot een personeelskwestie. Een verlaging van deze ratio komt in de eerste plaats kinderen ten goede.

¹¹ Kinderrechtencommissariaat, Advies. *Kinderopvang: ‘Omdat de allerkleinsten het niet zelf kunnen vragen, moeten wij het doen’*, 24 mei 2023, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-05/Standpunt_2022_2023_14_Kinderopvang_.pdf

Uit de éénmeting van MeMoQ blijkt heel duidelijk dat de ratio, net als de groepsgrootte, een impact heeft op de kwaliteit van kinderopvang. De verlaging van de ratio is een belangrijke aanbeveling van de onderzoekers. Het Kinderrechtencommissariaat¹² schoof eerder één begeleider per zes kinderen naar voren, of één begeleider voor vier baby's. De Toekomstgroep¹³ landde op maximaal vijf kinderen per begeleider.

Niet alleen voldoende personeel is belangrijk, ook voldoende kwalificatie is noodzakelijk voor kwalitatieve opvang. Positief is het voornemen om de mogelijkheden voor een graduaatsopleiding kindbegeleider te onderzoeken. Het Kinderrechtencommissariaat meent dat dat de kwaliteit in de opvang ten goede zou komen.

Bijleren stopt niet wanneer je de werkvloer betreedt. Iedereen die werkt in de kinderopvang moet kunnen rekenen op intervisie, supervisie, overleg en vorming. Daarvoor moeten er genoeg kindvrije momenten zijn. Dat vinden we niet terug in de beleidsnota. We hopen dat het deel uitmaakt van de uitwerking van de plannen.

Het is goed dat de beleidsnota ook voor onthaalouders aantrekkelijke werkomstandigheden wil creëren en zegt dat elke onthaalouder genoeg ondersteuning verdient. We staan achter het uitdoven van het sui generis statuut en het maximaal inzetten op een aantrekkelijk werknemersstatuut. De vraag is natuurlijk hoe dat in de praktijk ingevuld wordt.

Aanbevelingen

Maak werken in de kinderopvang aantrekkelijk, zoals in de beleidsnota staat.

Zorg dat de stappen die gezet zijn in de verlaging van de ratio ook opvolging krijgen en wees ambitieus in het verder verlagen van de ratio.

Zorg dat iedereen die in de kinderopvang werkt, kan rekenen op genoeg intervisie, supervisie, overleg en vorming. Onthaalouders maximaal laten werken in een werknemersstatuut en ze de omkadering van een ondersteunende dienst bieden, is een juiste beleidskeuze.

1.4. Maak alle kinderopvang inkomensgerelateerd

We moedigen het voornemen aan om verder te investeren in extra plaatsen in de kinderopvang volgens inkomenstarief (IKT). De Toekomstgroep noemde IKT 'hét instrument voor toegankelijke kinderopvang, zeker voor gezinnen die werken met een laag inkomen, (her)intreders, werkzoekenden, inburgeraars en andere kwetsbare doelgroepen door lage scholing, beperkte financiële draagkracht of migratieachtergrond'.¹⁴ Ook het Kinderrechtencommissariaat is die manier van werken genegen. We zouden graag nog een stap verder gaan: het Kinderrechtencommissariaat zou graag zien dat alle plekken in de kinderopvang inkomensgerelateerd worden.

Historisch zijn die plaatsen gegroeid in een complex subsidietrappensysteem. Dat systeem zorgt voor ongelijkheid: niet overal komen ouders in aanmerking voor dezelfde tarieven, niet voor alle kinderen gelden dezelfde kwaliteitseisen.

¹² Kinderrechtencommissariaat. *Maak van kinderrechten een prioriteit in Vlaanderen, België en Europa, iedereen wint*, juli 2023, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-06/Memorandum2024_Kinderrechtencommissariaat_20230623_update.pdf

¹³ Een toekomstplan voor de Vlaamse kinderopvang, 14 maart 2024, <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/documenten/een-toekomstplan-voor-de-vlaamse-kinderopvang.pdf>

¹⁴ Een toekomstplan voor de Vlaamse kinderopvang, 14 maart 2024, <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/documenten/een-toekomstplan-voor-de-vlaamse-kinderopvang.pdf>

We denken dat de stroomlijning met het Groeipakket belangrijke kansen biedt, maar we waren ook blij om te lezen dat ongewenste effecten maximaal vermeden zullen worden en dat er overgangsmaatregelen komen voor wie al naar de kinderopvang gaat.

Aanbeveling

Werk ongelijkheid weg: maak alle kinderopvang inkomensgerelateerd, zowel nieuwe als bestaande initiatieven.

1.5. Werk drempels en muren verder weg

In de beleidsnota staan voorstellen om drempels en muren weg te werken. Zo zijn we tevreden dat de Vlaamse Regering inclusieve kinderopvang verder wil ondersteunen en de kinderopvang meer toegankelijk wil maken voor kinderen met specifieke zorgnoden. Ook de zachtere overgang van kinderopvang naar kleuterschool is een welkome beleidslijn. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt al langer om kinderopvang en kleuteronderwijs te verbinden onder de brede noemer van voorschoolse voorzieningen. We kijken uit naar de concretere plannen.

1.6. Veiligheid: blijf vasthouden aan het voorzorgsprincipe

Het debat over het belang van veilige kinderopvang werd de vorige legislatuur helaas erg actueel. Het Kinderrechtencommissariaat waardeert de stappen die de Vlaamse Regering zette naar een strakker voorzorgsprincipe met bijbehorend comité van toezicht en krachtigere klachtenbehandeling, monitoring, toezicht, inspectie en coaching als dat nodig is. De nieuwe regering lijkt van plan om verder te gaan op dat elan.

Alleen is de passage over monitoring en inspecties niet zo specifiek. De aanbevelingen van de Parlementaire Onderzoekscommissie over veiligheid in de kinderopvang kunnen een houvast bieden. Ook verwijzen we voor inspiratie naar ons eerdere advies over de wantoestanden in de kinderopvang. We benadrukken het belang van tijdige inspecties. Die moeten altijd een passend gevolg krijgen.

De beleidsnota stelt dat de inspecties moeten focussen op de omgang met het kind. Dat aspect is belangrijk, want het belang van het kind moet vooropstaan. Toch vinden we dat de inspectie in het belang van het kind ook andere aspecten moet bekijken: Wordt de ratio gerespecteerd? Hoe is het opleidingsniveau van de begeleiders? Hoe wordt omgegaan met klachten? Etcetera.

Controle en opvolging moeten samengaan met ondersteuning. De voorgestelde evaluatie van het starterstraject en de inzet van pedagogische coaches zijn belangrijk en nodig. De beleidsnota blijft wel heel summier over de rol van die pedagogische coaches. We vinden het belangrijk om ze te monitoren en te kijken onder welke randvoorwaarden zij de kwaliteit kunnen verbeteren. Versterking van het starterstraject is belangrijk. Maar ondersteuning mag niet alleen beschikbaar zijn voor nieuwe initiatieven en initiatieven bij wie gebreken vastgesteld worden. We vinden het goed om te lezen dat ondersteuning zowel preventief als curatief mogelijk zal zijn. We kijken uit welke concrete invulling dat krijgt.

Aanbevelingen

Blijf vasthouden aan het voorzorgsprincipe.

We vragen de volksvertegenwoordigers om het waardevolle werk van de Parlementaire Onderzoekscommissie niet verloren te laten gaan en te blijven opvolgen hoe de regering omgaat met deze aanbevelingen.

Zorg voor krachtdadige monitoring, met een zorginspectie die frequent kan inspecteren en conclusies formuleert die opvolging krijgen.

Bied elk kinderopvanginitiatief de nodige ondersteuning. Evalueer welke rol het starterstraject en de pedagogische coaches daarin spelen.

Vul het begrip ‘veilige kinderopvang’ niet te eng in. Een beleid dat veilige kinderopvang vooropstelt, zorgt niet alleen voor genoeg inspectie en monitoring. Veilige kinderopvang is ook kwalitatieve opvang. Onze aanbevelingen over kwaliteit en over de ratio, hebben zeker ook een impact voor de veiligheid.

1.7. Buitenschoolse opvang en activiteiten

Een beleid voor buitenschoolse opvang en activiteiten kan belangrijke kansen bieden aan alle schoolkinderen. Het decreet uit de vorige legislatuur stuurt aan op meer samenwerking en een integraal uitgebouwd buitenschools activiteitenaanbod. Daarmee verlaagt het de drempels die een rol kunnen spelen in de buitenschoolse activiteiten. Het voorstel vergroot de kans op een divers georganiseerd activiteitenpalet voor kinderen die opgroeien in kansarme buurten met weinig vrijetijdsaanbod of publieke ruimte om te spelen. Zoals de beleidsnota stelt, versterkt dat kinderen in hun autonomie, competentie en verbondenheid.

We zijn er erg bezorgd over dat lokale besturen de mogelijkheid krijgen om ook daarvoor voorrangregels in te stellen voor werkende ouders. Dat past niet in het idee van een brede school. Het recht van kinderen op zinvolle vrijetijdsbesteding moet primeren.

Aanbeveling

Behoud het decreet BOA als een instrument om alle kinderen een breed vrijetijdsaanbod te doen, en werk daar dus niet met voorrangregels.

2. Werk een masterplan uit voor de jeugdhulp

Ook jeugdhulp is terecht een van de prioriteiten van de minister. De jeugdhulp staat onder onhoudbare druk, met nefaste gevolgen voor de kinderen en jongeren die ervan afhankelijk zijn. In onze laatste jaarverslagen signaleerden we elke keer opnieuw veel te lange wachtlijsten voor wie jeugdhulp nodig had, ook in verontrustende situaties. Een van onze jaarverslagen kreeg zelfs als titel ‘Het wachten moe’.¹⁵

In ons memorandum en in ons laatste jaarverslag¹⁶ vroegen we een ‘masterplan voor de jeugdhulp’. We zien in de beleidsnota veel mogelijke aanzetten.

¹⁵ Het Kinderrechtencommissariaat, *Het wachten moe, jaarverslag 2020-2021*, 21 november 2021, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/krc_jaarverslag_2020_2021_lr_def-interactief.pdf

¹⁶ Het Kinderrechtencommissariaat, *Kinderen tussen wet en werkelijkheid*, 14 november 2021, <https://www.kinderrechten.be/advies/jaarverslag-kinderrechtencommissariaat-2023-2024-kinderen-tussen-wet-en-werkelijkheid>

We zijn ook blij dat de minister investeringen aankondigt. Maar alles zal afhangen van de concrete uitvoering. We kijken ernaar uit om te vernemen hoe de plannen uit de beleidsnota gerealiseerd worden.

We zijn bezorgd dat er mogelijk opnieuw geen of maar een gedeeltelijke indexering komt van werkmiddelen voor jeugdhulp. De jeugdhulp zit op haar tandvlees, met heel concrete gevolgen voor jongeren. We spraken een voorziening die een beroep moet doen op de voedselbank, een andere voorziening waar begeleiders schoonmaken en administratief werk doen. Nog een voorziening schreef in haar nieuwsbrief dat ze op de werkvloer 7 VTE moest schrappen om 'middelen vrij te maken voor voeding, kledij, schoolkosten, logopedie, geneeskundige verzorging en zoveel meer'.¹⁷

Het is duidelijk: niet indexeren staat in schril contrast met het beleid dat de minister beoogt. Een beleid dat jeugdhulpverleners in staat stelt om zoveel mogelijk met kinderen en jongeren bezig te zijn en dat hun beroep weer aantrekkelijk maakt. We stellen vast dat de niet-indexering van de voorbije jaren kinderrechten ernstig in het gedrang brengt en we vrezen voor ernstige incidenten bij voortzetting van dat beleid.

Aanbeveling

Zorg voor financiering die coherent is met de doelstellingen in de beleidsnota.

2.1. Omgaan met verontrusting

2.1.1. Maak plaats voor een gepast antwoord op verontrusting

De regering wil zorgen dat er altijd een passende en kwaliteitsvolle reactie komt op situaties van verontrusting en kindermishandeling. OD 1.1.2 benadrukt vooral het belang van op tijd verontrusting signaleren. Dat is belangrijk, en er is op dat vlak al veel gedaan sinds de invoering van de integrale jeugdhulp.

We merken dat de uitdagingen vandaag vooral liggen bij de reactie nadat hulpverleners een probleem vaststellen. Om gepast te reageren op verontrusting is er dus meer nodig dan 'ingrijpen in processen en flows' en 'de processen van integrale jeugdhulp bijsturen'. En ook 'structuren en financiële stromen in kaart brengen' en 'de werking van de intersectorale toegangspoort tegen het licht houden' zal niet volstaan. Verontrusting op andere manieren detecteren en de beschikbare plaatsen op een andere manier verdelen, zal de wachtlijsten niet wegwerken. Zolang de wachtlijsten blijven bestaan, blijven kinderen onnodig in onveilige situaties.

De minister wil sneller ingrijpen bij verontrusting, 'ongeacht de bereidheid in het gezin om in vrijwilligheid verder te werken'. Het is van groot belang dat er geen tijd verloren gaat in situaties van verontrusting. Vaak zien we echter dat gezinnen bereid zijn om verder te werken en de hulpverleners de nodige stappen zetten, maar dat het vastloopt bij gebrek aan perspectief binnen de hulpverlening. Vanuit kinderrechtensperspectief kan het niet dat kinderen in gedwongen hulpverlening terechtkomen, alleen maar omdat er binnen de vrijwilligheid geen aanbod is.

Daarom lezen we graag dat de minister wil zorgen voor voldoende capaciteit en omkadering in de residentiële jeugdhulp.

¹⁷ Ruyskensveld vzw. *De Ruyskensveldgazet*. 2024. <https://www.ruyskensveld.be/publicaties/Ruyskensveld%20vzw%20-%20Jaarbeeld%202023.pdf>

Dat is ambitieuzer geformuleerd dan verderop in de nota, waar er een ‘duidelijke kentering’ moet komen in het aanbodtekort, waarvoor er een ‘groeipad’ komt. De minister gaf al aan dat de wachtlijsten oplossen een werk van lange adem wordt. We begrijpen dat dat tijd kost, maar voor jongeren die nu dringend hulp nodig hebben en vastlopen op een wachtlijst zonder perspectief is dat een schrale troost.

Een groep waar we heel ongerust over zijn, zijn de slachtoffers van tienerpooiers. We krijgen signalen dat het aanbod voor hen ontoereikend is. We staan dus achter de uitbreiding van de (residentiële) capaciteit voor deze doelgroep.

Aanbeveling

Wees ambitieus in het geven van een gepast antwoord op situaties van verontrusting en kindermishandeling. Zorg dat kinderen niet op wachtlijsten moeten staan om de verontrusting te doen stoppen, of het nu over residentiële, ambulante of mobiele hulpverlening gaat. Daarvoor is niet alleen een herverdeling van middelen nodig, maar ook een ernstige investering.

2.1.2. Ga omzichtig om met gedeeld beroepsgeheim

In de beleidsnota staan informatiedeling en ‘gedeeld beroepsgeheim’ centraal.

In sommige situaties is goede doorstroming van informatie cruciaal. Hulpverleners zeggen ons dat ze elk een stukje van de puzzel hadden en achteraf wensten dat ze die puzzelstukjes eerder hadden samengelegd, waardoor er sneller hulp en samenwerking op gang was kunnen komen. De doorstroming van informatie kan echt het verschil maken, bijvoorbeeld in de uitwisseling tussen jeugdrechtbank, parket en familierechtbank.

Het Kinderrechtencommissariaat steunt volop de uittekening van een juridisch kader voor die informatiedeling. Daarnaast is het, zoals de beleidsnota aangeeft, zinvol om verder in te zetten op vorming aan hulpverleners. De mogelijkheden en grenzen van het beroepsgeheim vormen een thema waar zeker verder op ingezet kan worden. Uit de praktijk blijkt dat hulpverleners de relevante wetgeving niet altijd goed kennen en dat de vraag naar vorming daarover groot is.

We waarschuwen wel expliciet voor het vergemakkelijken van informatiedeling en het wijzigen van de regels rond gedeeld beroepsgeheim. Het gedeeld beroepsgeheim maakt het mogelijk om informatie te delen in een bepaalde groep van personen die elk op zich gehouden zijn tot het beroepsgeheim. Dat kan alleen maar als die personen werken met dezelfde finaliteit. De mogelijkheid om geheimen te delen in dat kader is geen verplichting, en dat moet zo blijven.

Het casusoverleg in de Veilige Huizen werd verankerd in het decreet van 29 maart 2024. Dat bepaalt dat deelnemers slechts informatie kunnen delen voor zover die relevant en proportioneel is in functie van de finaliteit van het casusoverleg, met name de bescherming van de fysieke en psychische integriteit van een of meer leden van het betrokken cliëntsysteem. Het decreet bepaalt uitdrukkelijk dat deelnemers vrij zijn om te bepalen welke informatie ze delen in het casusoverleg op basis van de finaliteit van het casusoverleg.

Die vrijheid moet absoluut gegarandeerd blijven, ook in toekomstige regelgeving.

Aanbeveling

Zet verder in op vorming over het beroepsgeheim. Ga omzichtig om met informatiedeling.

2.1.3. Versterk de hulp aan het ongeboren kind

We verwelkomen de aandacht voor geboren kinderen in verontrustende situaties. Hun kwetsbare situatie vraagt soms om meer aanklappende en specifieke hulpverlening dan nu geboden kan worden. In ons eerdere advies¹⁸ stelden we vast dat de huidige regelgeving daarin tekortschiet. We merken dat de voorstellen in de beleidsnota grotendeels aansluiten bij dat advies.

Allereerst gaat het om het mogelijk maken van een gerechtelijke ondertoezichtstelling van het ongeboren kind. Dat kan door het toepassingsgebied van het decreet integrale jeugdhulp uit te breiden, dat nu pas na de geboorte van kracht is. We staan achter aanklappende en integrale hulpverlening aan het gezin zoals beschreven in de beleidsnota.

Omdat kinderen het recht hebben om hun ouders te kennen en bij hen op te groeien, moet het doel van die prenatale hulp altijd zijn om uithuisplaatsing te voorkomen. Alle verschillende disciplines moeten daarvoor samenwerken. En de slaagkansen mogen niet afhangen van de beschikbaarheid van gepaste hulpverlening. We waarderen dan ook dat er volgens de beleidsnota werk gemaakt wordt van snelle en gepaste hulp aan zwangere vrouwen met een middelenverslaving. We nemen aan dat dat ook geldt voor andere vormen van hulpverlening en andere doelgroepen.

Als het binnen de vrijwilligheid en onder gerechtelijk toezicht toch niet veilig is voor het kind om thuis op te groeien, ondanks een aanklappend traject, moet het kind snel een warme plek elders aangeboden krijgen. Bij gebrek daaraan verblijven baby's soms nodeloos lang in het ziekenhuis. Zoals de beleidsnota voorstelt, kan dat door te werken met veiligheidsplannen, waarin al een plan B zit en de nodige aanmeldingen gedaan worden, zodat bijvoorbeeld al gezocht kan worden naar een pleeggezin. We benadrukken wel dat een beslissing tot plaatsing niet voor de geboorte kan, volgens de internationale regelgeving.¹⁹

Aanbeveling

Realiseer een breed toegankelijk en multidisciplinair prenataal zorgaanbod, met waar nodig extra aanklappende hulpverleningstrajecten. Breid het decreet integrale jeugdhulp uit zodat dit ook van toepassing is op geboren kinderen, inclusief ondertoezichtstelling bij de jeugdrechtsbank, zoals omschreven in de beleidsnota.

2.1.4. Werking van gemandateerde voorzieningen en jeugdrechtsbank

Zorg voor voldoende consulenten OCJ en SDJ

In het kader van prenatale trajecten bij verontrusting plant de beleidsnota om de gemandateerde voorzieningen en sociale diensten jeugdrechtsbank te versterken, zodat zij kwaliteit kunnen blijven leveren. We juichen dat toe en hopen dat dat niet alleen over prenatale zorg gaat.

Via zijn klachtenlijn merkt het Kinderrechtencommissariaat al jaren dat die diensten overbezet en onderbemand zijn. Consulenten kunnen het werk nauwelijks aan, en jongeren en ouders zeggen te vaak dat hun consulent onbereikbaar is en geen tijd vrij kan maken.

¹⁸ Kinderrechtencommissariaat, Advies. *Bescherming van geboren kinderen*, 8 juni 2021, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_geboren_kinderen.pdf

¹⁹ Kinderrechtencommissariaat, Advies. *Bescherming van geboren kinderen*, 8 juni 2021, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2020_2021_12_rechtsbescherming_van_geboren_kinderen.pdf

De vorige regering liet in 2021 een werklasmeting uitvoeren door Deloitte, waaruit bleek dat er bijna anderhalf keer zoveel consultants nodig zijn om aan de basisverwachtingen te voldoen, wat neerkomt op 180 FTE.²⁰ Minister Crevits liet begin 2023 weten dat er 55 FTE extra aangeworven zijn.²¹ Hoewel dat een stap in de goede richting is, zijn we niet op de hoogte van verdere aanwervingen sindsdien. We hebben de indruk dat er nog altijd een structureel tekort is.

Aanbeveling

Volg actief de personeelsbezetting op van de gemandateerde voorzieningen en de sociale diensten jeugdrechtsbank. Zorg dat ze voldoende bemand zijn om kwaliteit te kunnen leveren.

Voer geen automatisch dossier in voor broers en zussen

De beleidsnota zegt dat als een jongere in een verontrustende situatie aangemeld wordt 'alle minderjarigen uit dat gezin [dienen] opgevolgd te worden tenzij kan vastgesteld worden dat de hulpnood zich enkel voordoet bij de aangemelde jongere'. We begrijpen niet zo goed uit welke nood dat plan voortkomt. Leeft die vraag in de sector?

Vandaag hebben de gemandateerde voorzieningen al de mogelijkheid om een dossier uit te breiden naar andere gezinsleden, als dat nodig is. Het is hun taak om na te gaan of er in het gezin van de aangemelde jongere mogelijk ook verontrusting is over andere minderjarigen. Ook van de consultants van de sociale dienst jeugdrechtsbank wordt verwacht dat ze in actie schieten als ze kinderen zien die hulp nodig hebben. Zijn er aanwijzingen dat de consultants die taak momenteel verwaarlozen?

Soms komt de verontrusting voort uit zorgen over de leefsituatie of het gedrag van de ouders, waar alle kinderen mogelijk een impact van ondervinden. Soms is de aanmelding specifiek voor één minderjarige, bijvoorbeeld door gedragsproblemen of schoolverzuim, zonder dat er redenen zijn om aan te nemen dat andere gezinsleden opvolging moeten krijgen. Soms gaat het om een combinatie: ouders van wie de zorg wel 'goed genoeg' is, maar niet volstaat voor een van hun kinderen met extra zorgnoden, bijvoorbeeld om medische redenen.

Automatisch een dossier openen voor het hele gezin zal leiden tot extra werklasmeter voor consultants. Ze moeten dan met elk kind apart praten, contact opnemen met belangrijke partners zoals scholen en voor elk kind apart verslaggeving maken. Dat terwijl de beleidsnota kiest voor administratieve vereenvoudiging en wil zorgen dat hulpverleners zich kunnen richten op hun kerntaken. Zoals eerder aangehaald, kampen deze diensten nu al met een te hoge werklasmeter. Dit voorstel zal de situatie niet verbeteren.

Belangrijker is dat automatisch een gezinsdossier openen stigmatiserend zal werken voor ouders en vooral voor kinderen. Automatisch doorverwijzen naar een gemandateerde voorziening of zelfs naar de jeugdrechtsbank door het gedrag van een broer of zus, is niet in overeenstemming met een kinderrechtenbenadering en met het subsidiariteitsprincipe dat stelt dat steeds de minst ingrijpende hulpvorm gekozen moet worden.

²⁰ Vlaams Parlement, Verslag Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding, dinsdag 19 september 2023, <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1753418/verslag/1762826>

²¹ Vlaams Parlement, Verslag Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding, dinsdag 19 september 2023, <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1753418/verslag/1762826>

Aanbeveling

Blijf zoals vandaag toepassen dat gemandateerde voorzieningen en sociale diensten van de jeugdrechtsbanken alleen een dossier openen voor bij hen aangemelde minderjarigen. Vraag die diensten of het ze momenteel lukt om bij zorgen over andere gezinsleden gepaste stappen te zetten? En als dat niet zo is, wat moet er gebeuren om dit mogelijk te maken?

Zorg voor duidelijke verwachtingen bij gedwongen hulpverlening

Het woord 'responsabiliseren' kan verschillende betekenissen hebben en heeft vaak een zware lading. We zijn dan ook op onze hoede als de beleidsnota ouders van een kind dat voor de jeugdrechter komt wil 'responsabiliseren'. De invulling die dat in de beleidsnota krijgt, vinden we wel correct: duidelijke verwachtingen scheppen voor ouders over de stappen die de jeugdrechter van hen verwacht. Vandaag ontbreekt die duidelijkheid soms. Ouders die graag willen dat hun kind terug naar huis komt of die (meer) contact wensen met hun kind, weten niet altijd welke stappen ze moeten zetten. Werken met duidelijke doelstellingen is voor het Kinderrechtencommissariaat dan ook een must. Dat geldt ook voor minderjarigen van wie de jeugdrechter bepaalde verwachtingen heeft. Ook zij moeten daarover duidelijke informatie krijgen.

Aanbeveling

Als kinderen en hun gezinnen in aanraking komen met gedwongen hulp, is het belangrijk dat voor alle partijen duidelijk is wat de verwachtingen zijn. Blijf dat verduidelijken.

Eén gemandateerde voorziening? Maak het concreet

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt al lang om één gemandateerde voorziening. De keuze om naar één gemandateerde voorziening te evolueren, stond ook al in de beleidsnota van 2019-2024. Toen al lieten we weten dat die keuze ons terecht en nodig leek, en dat vinden we nog altijd. Hoe dat concreet vorm krijgt, of de manier van werken hetzelfde blijft en of een van de twee organisaties die vandaag die rol opnemen dat mandaat exclusief toebedeeld krijgt, zijn nog open vragen.

Aanbeveling

Maak de plannen concreet om te evolueren naar één gemandateerde voorziening.

2.2. Maak van continuïteit een speerpunt

Versterk de samenwerking voor jongeren in complexe situaties

Onze vraag naar een masterplan voor de jeugdhulp heeft deels te maken met de wachtlijsten. Die wachtlijsten zien we niet alleen in situaties van verontrusting of bij complexe problemen. We zien ze zowel bij vroegtijdige laagdrempelige hulpverlening als bij intensievere vormen van hulp. Ernstige tekorten in het aanbod moeten dringend, duurzaam en structureel aangepakt worden.

Daarnaast gaat onze vraag naar een masterplan ook over meer continuïteit en betere samenwerking. Dat hangt ook weer samen met de wachtlijsten: door de grote druk die diensten in en rond de sector ervaren, verlopen samenwerkingen stroever. De neiging die er toch al was om naar een andere specialisatie te verwijzen in plaats van zelf een engagement aan te gaan, neemt alleen nog toe. We zien hoe hard professionals hun best doen en creatief oplossingen zoeken.

Maar omdat structurele antwoorden uitblijven, komen hulpverleners niet altijd toe aan hun kerntaken en besteden ze veel tijd aan brandjes blussen.

We zijn dan ook blij te lezen dat er actie wordt ondernomen voor kinderen en jongeren in een situatie die zo complex is dat hun recht op gepaste hulp en ondersteuning niet langer gegarandeerd is. Meer specifiek lezen we dat er een uitbreiding komt van de hulp aan kinderen en jongeren met een combinatie van een psychiatrische problematiek, contextproblematiek en/of een handicap.

In ons jongste jaarverslag kwam die groep nog uitgebreid aan bod.²² Maar we kaarten hun noden al langer aan. Te vaak krijgen we meldingen over kinderen en jongeren met een complexe problematiek die overal tussenuit vallen, waarvoor geen plaats gevonden wordt, omdat hulpverleners geen gepast antwoord vinden op hun gedrag, omdat ze niet passen in de bestaande diagnostiek.

Te vaak komt die groep in situaties terecht die botsen op de grenzen van de kinderrechten of ze met voeten treden. Hulpverleners doen hun best om warme en nabije zorg te bieden, maar staan vaak machteloos als een gepast aanbod uitblijft. Niet zelden verhuizen die jongeren regelmatig van de ene voorziening naar de andere. Vaak gaat het om een aaneenrijging van crisisplaatsen en tijdelijke opnames. Dat zorgt voor extra trauma's in plaats van te helen. En als niets meer helpt, rest er vaak nog maar één ding: terug naar huis gaan. Maar als professionele hulpverleners geen antwoord hebben, zitten ouders evengoed met de handen in het haar.

Het is positief dat de minister oog heeft voor die groep. In de beleidsnota lezen we hierover veelbelovende plannen, zoals gedeelde verantwoordelijkheid om breuken door eenzijdige stopzettingen of overplaatsingen te voorkomen, door samenwerking te stimuleren tussen geestelijke gezondheidszorg en jeugdhulp, en door exclusiecriteria in de jeugdhulp weg te werken. Dat is allemaal cruciaal voor continuïteit. We kijken ernaar uit hoe de minister dat concreet maakt.

We vragen wel om te waken over de rechtspositie van minderjarigen in die samenwerkingsverbanden en netwerken. Als iedereen samen verantwoordelijk is, hoe voorkomen we dan dat als het strop loopt, uiteindelijk niemand zich verantwoordelijk voelt?

Aanbeveling

Trek volop de kaart van continuïteit in de hulpverlening. Maak een speerpunt van wat de beleidsnota daarover vermeldt.

Zorg voor trajectbegeleiding op maat

De minister plant 'maximale inspanningen' om jongeren in de jeugdhulp trajectbegeleiding aan te bieden, wat de continuïteit moet verhogen. We zijn benieuwd hoe de minister dat concreet wil invullen. Het Kinderrechtencommissariaat pleit al lang voor een trajectbegeleider die voor de gezinnen de draad van de jeugdhulpverlening vasthoudt. Maar hoe het concept van de trajectbegeleider vorm krijgt in de conceptnota Vroeg en Nabij,²³ lijkt niet te beantwoorden aan de noden die het Kinderrechtencommissariaat vaststelt.

²² Het Kinderrechtencommissariaat, *Kinderen tussen wet en werkelijkheid*, 14 november 2021, <https://www.kinderrechten.be/advies/jaarverslag-kinderrechtencommissariaat-2023-2024-kinderen-tussen-wet-en-werkelijkheid>

²³ Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Hilde Crevits. *Conceptnota Vroeg en Nabij*. 17 januari 2024, https://vroegennabij.be/sites/default/files/documenten/Conceptnota_Vroegennabij.pdf

Aanbeveling

Maak werk van een trajectbegeleider die op maat van gezinnen werkt.

Laat jongeren rond 18 niet los

Continuïteit betekent ook na 18 jaar hulp voortzetten aan jongeren die dat nodig hebben. We vinden het positief dat de minister verder wil inzetten op jongvolwassenen, onder meer door de ronde tafels van de intersectorale toegangspoort te evalueren en een nieuw intersectoraal actieplan te ontwikkelen. Onze klachtenlijn krijgt nog te vaak meldingen over jongeren die binnenkort 18 worden en voor wie er geen enkel vervolgtraject of huisvesting is geregeld. Ook in ons laatste jaarverslag²⁴ schetsen we hoe die groep nog te vaak in de kou blijft staan, soms zelfs letterlijk. Dat geldt extra voor jongeren met problemen op verschillende domeinen waarin verschillende sectoren een rol kunnen spelen.

Maar de transitieleeftijd begint vroeger: ook voor 16- en 17-jarigen horen we te vaak dat een aanmelding voor residentiële hulp niet meer zinvol is, omdat de wachtlijsten te lang zijn en ze er niet meer voor in aanmerking komen. Nochtans is niet elke 17-jarige klaar om zelfstandig te wonen. Ook voor die jongeren moet er bij verontrusting gepaste hulp zijn.

Aanbeveling

Laat jongeren op de drempel van de meerderjarigheid niet los. Zorg voor een gepast hulpverleningsaanbod, zowel voor als na hun achttiende verjaardag.

2.3. Zorg voor een warm leefklimaat, ook bij grote zorgen

Uit huis, zoals thuis

Het belang van onnodige uithuisplaatsingen voorkomen is evident. Dat is ook wat artikel 9 van het Kinderrechtenverdrag vooropstelt: het recht om op te groeien bij je ouders.²⁵ We vinden het goed dat dit nog eens benadrukt wordt, gezien de beleidsnota ook stelt dat er bij verontrusting zo snel mogelijk ingegrepen moet worden. Jeugdhulpverleners moeten steeds een balans vinden tussen op tijd ingrijpen en het respecteren van het subsidiariteitsprincipe, zoals omschreven in het decreet integrale jeugdhulp.²⁶ Dat maakt ook dat we verheugd zijn dat de minister meer plekken wil aanbieden met residentiële hulp aan het hele gezin.

We zijn blij met het voornemen om, als een uithuisplaatsing toch onvermijdelijk is, ‘alternatieve zorg te bieden die de waarden en structuren van een gezinsomgeving weerspiegelt’. Dat is ook wat jongeren uit heel Europa onlangs vroegen op de jaarlijkse conferentie van Kinderombudspersonen.²⁷ In dat verband zijn we ook tevreden met de aandacht voor een positief leefklimaat in de beleidsnota.

²⁴ Het Kinderrechtencommissariaat, *Kinderen tussen wet en werkelijkheid*, 14 november 2021,

<https://www.kinderrechten.be/advies/jaarverslag-kinderrechtencommissariaat-2023-2024-kinderen-tussen-wet-en-werkelijkheid>

²⁵ Art. 9 Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind, New York, 1989

²⁶ Art. 6 Decreet Integrale Jeugdhulp, 12 juli 2013, <https://codex.vlaanderen.be/portals/codex/documenten/1023237.html#H1062149>

²⁷ Enoc, *The Protection and Promotion of the Rights of Children in Alternative Care*, september 2024, <https://enoc.eu/wp-content/uploads/ENYA-Forum-2024-report-final-version.pdf>

Ook de keuze om pleegzorg waar mogelijk voorop te stellen, is al vervat in het VN-Kinderrechtenverdrag²⁸ en het Decreet Integrale Jeugdhulp.²⁹ Daarom is het goed om daar verder op in te zetten, net zoals op de gezinshuizen. De eerste gezinshuizen startten eind 2023. Momenteel zijn er 37 actief. We zijn benieuwd naar een evaluatie van hun werking. De wet van 21 mei 2021 zegt dat broers en zussen het recht hebben om samen op te groeien. Toch blijkt uit een rapport van 5 juli 2022 van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin³⁰ dat 6 op de 10 uit huis geplaatste jongeren niet samen opgroeien. We vragen daar meer aandacht voor.

Aanbevelingen

Zorg dat jongeren die niet thuis kunnen opgroeien een plaats krijgen in een setting met een positief leefklimaat, die de gezinscontext zoveel mogelijk benadert, zoals de beleidsnota ook vooropstelt. Monitor systematisch het samenhouden van broers en zussen in de jeugdhulp, en werk de drempels weg.

Geslotenheid is geen gepast antwoord voor jonge kinderen

Wat we verontrustend vinden, is dat de minister ook een gesloten aanbod wil voor kinderen onder de 12 jaar. Tegelijk wijzen we erop dat er momenteel geen minimale leeftijd is voor Veilig Verblijf en dat daar in de praktijk soms al kinderen jonger dan 12 verblijven. Voordat de keuze wordt gemaakt om structureel in te zetten op Veilig Verblijf voor jonge kinderen, vragen we om de resultaten af te wachten van het lopende “Onderzoek naar de perceptie en beleving van (on)veiligheid bij jongeren en begeleiders in een veilig verblijf” van het Steunpunt WVG.

Een wijziging van het decreet Jeugddelinquentierecht om de leeftijdsgrens te verlagen, zodat ook kinderen onder 12 in de gemeenschapsinstellingen terechtkomen, zou in strijd zijn met een kinderrechtenbenadering. We maken ons samen met de Commissie van Toezicht al zorgen over de situatie van de jongste kinderen, van 12 en 13 jaar, die in geslotenheid terechtkomen en die absoluut een aparte benadering nodig hebben.³¹

Aanbeveling

Geslotenheid moet altijd het laatste redmiddel zijn voor jongeren van alle leeftijden. Probeer zeker voor 12- en 13-jarigen geslotenheid te vermijden. Als het toch nodig is, zorg dan voor een extra zorgzaam en passend aanbod. Kinderen onder 12 jaar horen niet thuis in gesloten voorzieningen en al helemaal niet in de gemeenschapsinstellingen.

High risk, high care, high rights

Minderjarigen met psychiatrische problemen die delinquent gedrag stellen, hebben aangepaste zorg nodig. We vinden het goed dat de minister haar federale collega's wil aanspreken om te zorgen voor een voldoende aanbod in de forensische kinder- en jeugdpsychiatrie.

Samen met de regering maken we ons zorgen om de zeer kleine groep jongeren die intensieve psychiatrische zorg nodig heeft, maar ook gedrag stelt dat om een hoge mate van beveiliging vraagt.

²⁸ Art. 20 Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind, New York, 1989

²⁹ Art. 48/1, Decreet Integrale Jeugdhulp, 12 juli 2013, <https://codex.vlaanderen.be/portals/codex/documenten/1023237.html#H1062149>

³⁰ Jespers, B., Vanderfaillie, J., Van Hoken, F. (2022). *Het samen plaatsen van broers en zussen in de jeugdzorg*. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

³¹ Commissie van Toezicht voor Jeugdinstituten. *Maak van afzondering de uitzondering. Jaarverslag 2022*. 22 maart 2023. <https://www.cvtj.be/publicatie/jaarverslag-commissie-van-toezicht-voor-jeugdinstituten-2022>

De CVTJ stelde eerder vast dat die jongeren soms uit handen gegeven worden bij gebrek aan passende oplossingen in de jeugdpsychiatrie.³² Maar een uithandengeving en daarna een internering biedt allerm minst passende zorg voor die jongeren.

Daarom zijn we voorzichtig positief over het voorstel om een ‘*high risk high care*’-unit voor die groep op te richten. Tegelijk zijn we bezorgd. Het gaat om een erg kwetsbare groep en geslotenheid brengt steeds een verhoogd risico mee op inbreuken van fundamentele rechten. Wie zal die unit inrichten? Zal de nood aan zorg doorwegen of krijgt de unit toch eerder een sanctionerend karakter? We pleiten ervoor de unit niet onder Justitie te laten vallen, omdat het vooral gaat om jongeren die in de eerste plaats zorg nodig hebben. Als er voor die unit een juridisch kader komt, vinden we het belangrijk dat de jongeren de bescherming krijgen van het vernieuwde decreet integrale jeugdhulp, en dat bij de uitvoering de principes uit dat decreet gerespecteerd worden.

Aanbeveling

Hou voor de ‘*high risk high care*’-unit voldoende rekening met de bijzondere kwetsbaarheden van jongeren met een psychiatrische problematiek die delinquent gedrag stellen. De rechten van het vernieuwde decreet integrale jeugdhulp moeten altijd gelden in een dergelijke voorziening. Zorg voor genoeg toezicht en monitoring om te controleren of die rechten nageleefd worden.

Werk wachtlijsten ook weg voor kinderen op de vlucht

Een groep die we missen in de beleidsnota, zijn de niet-begeleide buitenlandse minderjarigen. Zij komen in eerste instantie terecht in het netwerk van Fedasil, maar een deel van hen heeft een plaats nodig in de jeugdhulp: het gaat dan om zowel heel jonge kinderen als om minderjarigen met een extra kwetsbaar profiel. In ons laatste jaarverslag³³ stellen we vast dat de wachtlijsten oplopen tot twee jaar in centra die exclusief met die groep werken. Ook zijn er te weinig pleeggezinnen voor die jongeren. Hoe groot het probleem is, is niet duidelijk. Niet alle voogden doen nog inspanningen om aan te melden bij gebrek aan perspectief. We vinden dat die groep niet langer onder de radar mag blijven. We hopen dat de minister aandacht heeft voor die kinderen en jongeren, ook al komen ze niet voor in de beleidsnota.

Aanbeveling

Breng de nood aan jeugdhulp voor niet-begeleide buitenlandse minderjarigen in kaart en zorg dat er een passend antwoord komt voor elke jongere op de vlucht in een verontrustende situatie.

2.4. Draag zorg voor jeugdhulpverleners

Het personeelstekort is zowel oorzaak als gevolg van de huidige crisis in de jeugdhulp. We zijn blij dat de minister de cruciale rol van de jeugdhulpverleners erkent. De beleidsnota benadrukt dat ze zich moeten kunnen concentreren op hun hoofdtaak: de verbinding en interactie met de jongere aangaan. We kunnen dat alleen maar toejuichen.

De nota besteedt terecht veel aandacht aan personeel in de jeugdhulpverlening. In tegenstelling tot in het luik over kinderopvang benoemt de nota de verloning niet als arbeidsvoorwaarde die

³² Commissie van Toezicht voor Jeugdinstanties. *Maak van afzondering de uitzondering. Jaarverslag 2022. 22 maart 2023.*

<https://www.cvtj.be/publicatie/jaarverslag-commissie-van-toezicht-voor-jeugdinstanties-2022>

³³ Het Kinderrechtencommissariaat, *Kinderen tussen wet en werkelijkheid*, 14 november 2021,

<https://www.kinderrechten.be/advies/jaarverslag-kinderrechtencommissariaat-2023-2024-kinderen-tussen-wet-en-werkelijkheid>

mogelijk aangepast wordt. Wel heeft de nota het uitdrukkelijk over minder administratieve lasten, een belangrijke stap.

Aanbeveling

Draag zorg voor de mensen die zorg dragen voor onze kinderen en jongeren. Blijf mensen die in de jeugdhulp werken en die de jeugdhulp verlaten vragen wat hun noden zijn.

2.5. Complexe scheidingen

Aandacht voor de impact van een complexe scheiding op kinderen positief

Het Kinderrechtencommissariaat is blij met de erkenning dat kinderen die in de strijd tussen hun ouders terechtkomen, bedreigd worden in hun ontwikkelingskansen. Hoogconflictueuze scheidingen leiden inderdaad soms tot emotionele onveiligheid, tot ernstige ontwikkelingsbedreigingen en emotionele verwaarlozing. We brachten daarover vorig jaar al een advies uit.³⁴

Het voornemen van de minister om volop in te zetten op hulpverlening, steunen we voluit. Vandaag zien we dat de hulpverlening nog geen antwoord heeft op die problematiek. In ons advies op de beleidsnota Justitie vroegen we meer aandacht voor de stem van het kind. In de eerste plaats in de procedure zelf, maar ook Welzijn kan daar een belangrijke rol spelen. We zijn voorstander van multidisciplinaire bemiddeling zoals de minister die naar voren schuift, en ook dan is het nodig de stem van het kind te horen, want daar ligt vaak de oplossing.

De centrale vraag voor hulpverleners moet zijn hoe ze beter kunnen samenwerken, want al te vaak lopen er verschillende hulpverleningstrajecten naast elkaar, zonder raakpunt. Er is ook een naadloze overgang nodig als de zaak aanhangig gemaakt wordt bij de familierechtbank, zodat dan niet opnieuw van nul vertrokken moet worden.

Het Kinderrechtencommissariaat werkt mee aan het zorgpad complexe scheidingen waarin Opgroeien focust op oplossingsgerichte strategieën voor de hulpverlening.

We zijn tevreden over de aandacht van de minister voor de capaciteit van de neutrale bezoekerimtes, want we stellen vast dat die vandaag ontoereikend is. Daardoor ontstaan heel vaak lange wachttijden, waardoor kinderen en hun ouders erg lang moeten wachten op contactherstel. Vaak heeft dat een zware impact met soms onherstelbare breuken tussen ouders en kinderen. Dat zien wij ook in onze meldingen.

Omdat de wachttijden zo lang zijn, kijken mensen soms uit naar privé-initiatieven. Maar die bieden geen garantie op kwaliteit. Daarom vragen we om de capaciteit van de neutrale bezoekerimte te vergroten. Daarnaast is meer professionalisering, kwaliteitsbewaking en verslaggeving nodig.

Aanbeveling

Ontwikkel hulp op maat bij complexe scheidingen, luister naar de stem van het kind en zorg voor voldoende capaciteit en voldoende kwaliteit in de neutrale bezoekerimtes.

³⁴ Kinderrechtencommissariaat, Advies. 'Meer gewicht aan kinderrechten in hoog conflictueuze scheidingen' 2 mei 2023, https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/2023-05/Advies_2022_2023_13_Kinderen_in_hoogconflictueuze_scheidingen_2.pdf

2.6. De aanpak van jeugddelinquentie, een nieuwe weg?

Minderjarigen hebben op basis van het VN-Kinderrechtenverdrag recht op een kindspecifieke én kindvriendelijke aanpak

Het Kinderrechtencommissariaat kan niet genoeg benadrukken dat kinderen en jongeren geen mini-volwassenen zijn. Ze hebben recht op een kindspecifieke en kindvriendelijke behandeling, waarin hun belang altijd de eerste overweging moet zijn. Dat geldt ook als ze een delict plegen.

Maatregelen in die context moeten gericht zijn op hun ontwikkeling, hun re-integratie en bescherming, met de nadruk op hun welzijn en een positief toekomstperspectief. Die principes staan in artikel 37 en 40 van het VN-Kinderrechtenverdrag. De overheveling van de gemeenschapsinstellingen naar Justitie wekt de indruk dat eenzelfde aanpak zal gelden voor minderjarigen en (jong) volwassenen. We blijven daar erg bezorgd over, zeker nu de negatieve effecten van strenge bestrafing van minderjarigen wetenschappelijk duidelijk aangetoond zijn.³⁵ Opsluiting van kinderen kan hun antisociale gedrag versterken en helpt niet om recidive te voorkomen, soms zelfs het tegenovergestelde. Daarnaast kan harde bestrafing hun mentale ontwikkeling schaden.

Kinderen en jongeren zijn sociaal, cognitief, emotioneel en fysiek nog in volle ontwikkeling en verschillen daardoor fundamenteel van volwassenen. Hun prefrontale cortex, verantwoordelijk voor impulscontrole en risicobewustzijn, is nog in ontwikkeling, waardoor ze veel minder goed in staat zijn om consequenties van hun daden te overzien.

Grote bezorgdheid over de gevolgen van de overheveling van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum naar de Vlaamse Justitie – justitieassistenten in plaats van consulenten?

In de aanpak van jeugddelinquentie worden de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum, inclusief personeel en budget, integraal overgeheveld naar de Vlaamse Justitie, stelt de beleidsnota. Voortaan volgen justitieassistenten jeugddelinquenten verder op.

Het Kinderrechtencommissariaat stelt zich heel wat vragen over wat dat concreet betekent voor kinderen en jongeren die een jeugddelict pleegden, of daarvan verdacht worden:

- Krijgen ze meteen, dus ook in de voorlopige fase, een justitieassistent aangeduid om de brug te maken tussen het gezin, de jongere en de diegene die instaat voor herstel of strafuitvoering?
- Komt de justitieassistent in de plaats van de consulent bij de jeugdrechtbank, die nu die brugfunctie vervult?
- Of komt er voor de jongere zowel een justitieassistent als een consulent bij de sociale dienst van de jeugdrechtbank?
- Misschien komt de justitieassistent alleen in beeld als een minderjarige delictpleger of verdachte een residentieel verblijf in een gemeenschapsinstelling als sanctie krijgt?
- En als dat zo zou zijn, hoe zal er dan sprake zijn van een dossieroverdracht, als de minderjarige bijvoorbeeld wel al een consulent bij de jeugdrechtbank kreeg en al een traject liep?

Bovendien rijst de vraag of justitieassistenten speciaal opgeleid zullen worden om te werken met kinderen en jongeren, want die vragen uiteraard een andere aanpak dan volwassenen.

³⁵ From Juvenile Delinquency to Adult Crime: Criminal Careers, Justice Policy and Prevention, Rolf Loeber (ed.), David P. Farrington (ed.) Published online: 20 September 2012; C. Gatti, Tremblay & Vitaro (2009), Titel: Iatrogenic Effect of Juvenile Justice, Journal of Child Psychology and Psychiatry: [Iatrogenic effect of juvenile justice](#) | [Request PDF Iatrogenic effect of juvenile justice](#)

Blijft er genoeg ruimte voor een welzijnsgerichte focus als de HCA-diensten deel uitmaken van Justitie?

Het is voor minderjarigen heel belangrijk dat een sanctie niet alleen uitgaat van hun delict, maar ook van een integrale aanpak met oog voor zorg en ondersteuning.

De HCA-diensten (voor herstelgerichte en constructieve afhandelingen) focussen vandaag op groei en ontwikkeling van de jongere, verantwoordelijkheid leren nemen en op herstellen, eerder dan bestraffen. Als je HCA-diensten louter ziet als dienst strafuitvoering, kan dat een groot verlies betekenen voor de jongere, omdat de welzijnsgerichte component voor de jongere dreigt weg te vallen.

Zijn de energie en de middelen van een overheveling naar Justitie niet nuttiger op het terrein zelf, dat kreunt onder werklast?

Het Kinderrechtencommissariaat vreest dat de overheveling erg veel energie en werkuren zal vragen van alle betrokkenen, terwijl die energie broodnodig is om de uitdagingen waar Welzijn momenteel voor staat aan te pakken. Uitdagingen met een rechtstreekse impact op de jongeren.

Alle gemeenschapsinstellingen kampen met personeelsverloop dat de werking en de begeleiding van de jongeren onder druk zet. Leefgroepen staan onder druk omdat jongeren niet snel genoeg kunnen rekenen op de gespecialiseerde zorg die ze nodig hebben. Begeleiders voelen zich gefrustreerd omdat ze niet de nodige veiligheid en nabijheid kunnen garanderen. Gebrek aan tijd, gebrek aan personeel, gebrek aan ervaring en gebrek aan uitstroommogelijkheden voor de jongeren nemen de bovenhand en hypothekeren de werking. We vrezen dan ook dat deze broodnodige energie nu richting administratieve voorbereiding en uitrol van de overheveling zal gaan ten koste van de minderjarigen. We denken dat de overheveling de administratieve last en de vergaderfrequentie nog vergroot. Evidente samenwerkingen tussen instellingen, voorzieningen en organisaties zullen vertaald moeten worden in overeenkomsten en contracten om continuïteit in de begeleiding van de jongeren te garanderen. Garandeer dat jongeren niet nog meer slachtoffer worden van een tekort aan personeel en begeleiding door de administratieve voorbereiding en uitrol van de overheveling naar Justitie.

Staat de overheveling naar Justitie niet haaks op de vaststelling dat jonge delictplegers heel vaak leven in een verontrustende situatie?

Er is ontzettend veel knowhow bij het Agentschap Opgroeien om deze jongeren een gestructureerd kader te geven met de nodige welzijnsgerichte ondersteuning. Hun antwoord op die complexiteit gaat veel verder dan loutere strafuitvoering. Bouw de nodige garanties in zodat voor jongeren die een jeugddelict hebben gepleegd steeds rekening wordt gehouden met hun leeftijd, hun ontwikkelingsfase en de sociale omstandigheden van de jongere. Jeugdrechters stellen: 'Achter elke MOF zit een VOS.'

Wat is de meerwaarde van de overheveling voor de jongeren en hun begeleiders?

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt zich af of de overheveling een duidelijke meerwaarde kan bieden als antwoord op de uitdagingen waarmee het beleid, de jongeren, de voorzieningen en de instellingen geconfronteerd worden.

Er zijn op dit moment geen aanwijzingen dat een ander beleid nodig is, dat het Agentschap Opgroeien tekortschoot, of dat de overheveling naar Justitie een meerwaarde zou bieden voor de minderjarigen.

3. Luister naar jongeren over mentaal welzijn

De beleidsnota schuift mentaal welzijn nadrukkelijk naar voren als een van de vijf prioritaire werven. Een terechte keuze. De maatschappelijke aandacht voor dat belangrijke thema blijft groeien. Op onze Kinderrechtendag in 2021 noemden ook jongeren zelf het een topprioriteit.³⁶ De Vlaamse Scholierenkoepel riep 2024 uit tot het Jaar van het Welbevinden omdat uit hun bevraging³⁷ bij meer dan 20.000 scholieren mentaal welzijn hét thema bleek te zijn waar jongeren van wakker liggen.

3.1. Blijf inzetten op vroegdetectie

Vroeg signaleren en proactief aanpakken om te voorkomen dat mentale problemen ontstaan of groter worden, dat is de aanpak die de beleidsnota naar voren schuift. In ons advies 'Code zwart voor mentaal welzijn'³⁸ benadrukken we het belang van laagdrempelige hulpverlening en vroege interventie. Er is op dat vlak de laatste jaren al veel gebeurd. De uitbreiding van de OverKophuizen, de rol van de Huizen van het Kind, aandacht voor psycho-educatie en vroegdetectie zijn zaken waar de beleidsnota terecht verder op focust. We zijn ook blij dat de minister de CGG's en de CAR's hun multidisciplinaire rol volop wil laten spelen.

3.2. Werk de wachtlijsten weg

Niet alle problemen vallen op te lossen in de nulde en eerste lijn. Vooral over jongeren met een problematiek waar gespecialiseerde hulp voor nodig is, krijgen we meer klachten over lange wachtlijsten. Of we horen dat jongeren zelfs niet op een wachtlijst raken, omdat die afgesloten is of omdat er geen passend aanbod bestaat. Zorgnet Icuuro schatte in 2021 dat twee derde van de jongeren in ons land met een psychische stoornis niet de juiste behandeling krijgen.³⁹ We maken ons momenteel vooral zorgen over jongeren met eetstoornissen, maar ook andere jongeren die dringend een behandeling nodig hebben, bijvoorbeeld als er sprake is van suïcidedreiging, moeten te lang wachten op hulp. Dat is onaanvaardbaar.

We zijn dan ook blij om te lezen dat de minister zegt dat hooggespecialiseerde psychologische en psychiatrische opvang snel beschikbaar moet zijn en dat ze daarover zal overleggen met het federale niveau. Overigens is hooggespecialiseerd niet synoniem met residentieel: ook hooggespecialiseerde ambulante hulp verdient aandacht. We vragen om de doelgroep van kinderen en jongeren niet uit het oog te verliezen. Ook zij hebben soms hooggespecialiseerde psychiatrische zorg. Deze zorg moet plaatsvinden in een kindvriendelijke omgeving. Opnames van minderjarigen in de psychiatrie voor volwassenen, al dan niet gedwongen, komen nog te veel voor. Ook dat is een thema waarover de minister met haar federale collega's in gesprek zou kunnen gaan.

Daarom waarderen we dat de regering kiest voor een integrale en gecoördineerde aanpak voor jongeren met complexe problematieken. Sterke samenwerking tussen psychiatrie, jeugdhulp en handicapsector is cruciaal voor die jongeren.

³⁶ Kinderrechtencommissariaat. *Commissie welzijn, Kinderrechtendag in het Vlaams Parlement*. 19 november 2021.

https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/resolutie_commissie_welzijn.pdf

³⁷ Vlaamse scholierenkoepel vzw. *Onderzoeksrapport*. <https://www.scholierenkoepel.be/kennisbank/descholierenstem>

³⁸ Kinderrechtencommissariaat. *Advies. Code zwart voor mentaal welzijn*. 17 januari 2022.

https://www.kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2021_2022_12_code_zwart_voor_mentaal_welzijn.pdf

³⁹ Ronny Bruffaerts, *De mythes voorbij. Het Public Health perspectief in de geestelijke gezondheidszorg*. Zorgnet-Icuuro, 2021, p. 10

Aanbeveling

Werk samen met het federale niveau wachtlijsten weg in de geestelijke gezondheidszorg, ook voor kinderen en jongeren die intensieve en/of hooggespecialiseerde hulp nodig hebben. Voorkom samen met het federale niveau (gedwongen) opnames van minderjarigen in de volwassenpsychiatrie.

3.3. Kijk genuanceerd naar diagnostiek

We scharen ons achter de visie op diagnostiek zoals de beleidsnota die beschrijft. Een snelle diagnose gaat hand in hand met vroege interventie. Een diagnose kan een meerwaarde zijn om verklaringen en aanknopingspunten te vinden voor vervolghulpverlening. Helaas moeten gezinnen daar nu vaak te lang op wachten, vooral als ze niet naar een privépraktijk kunnen. Wie die wel kan betalen, krijgt daar niet altijd de kwaliteit waar kinderen recht op hebben. Het is dus goed dat de minister wil inzetten op snellere diagnostiek.

Maar diagnostiek is niet altijd nodig. Niet elk afwijkend of problematisch gedrag vraagt om een diagnose. Daarom waarderen we dat de beleidsnota benadrukt dat niemand gebaat is bij onnodige diagnosestelling en dat kinderen en ouders warm worden doorverwezen wanneer de aanwezige klachten niet verklaard kunnen worden vanuit een ontwikkelingsstoornis.

Wanneer ouders aankloppen bij centra voor diagnostiek, is dat niet alleen omdat ze op zoek zijn naar erkenning: ook om extra ondersteuning te krijgen, hebben ze vaak een diagnose nodig. Helaas hangt het hulpaanbod vaak nog te veel af van labels en etiketten, zowel in de hulpverlening als in het onderwijs. Een diagnose mag geen toegangsticket zijn, dat kinderen zonder juiste diagnose hulpverlening ontzegt, en andere kinderen die wel een diagnose hebben uitsluit omdat hun categorie 'te complex' of 'niet passend' is. De focus moet liggen op de hulpvraag van het kind en het gezin, eerder dan op de diagnose.

Aanbeveling

Ga voor snelle diagnostiek, maar blijf kijken naar het kind achter de diagnose. Laat het belang van het kind doorwegen bij beslissingen om al dan niet een diagnostisch traject aan te gaan. Maak hulp zoveel mogelijk beschikbaar en toegankelijk op basis van concrete hulpvragen en niet alleen op basis van een diagnose.

3.4. Werk aan mentaal welzijn via een sterk kinderrechtenbeleid

Een van belangrijkste aanbevelingen uit ons advies 'Code zwart' is om mentaal welzijn niet alleen te zien als een taak van de geestelijke gezondheidszorg, maar als iets waar iedereen verantwoordelijkheid voor draagt. Mentaal welzijn is geen specialisme. Psychische problemen bij kinderen en jongeren voorkomen, blijft de belangrijkste aanbeveling die we kunnen doen. Werken aan mentaal welzijn gaat hand in hand met kinderrechten waarborgen.

We vinden het heel positief dat de Vlaamse Regering geestelijke gezondheid over alle beleidsdomeinen heen geïntegreerd wil aanpakken en gaat voor 'mental health and wellbeing in all policies'. We zien dat de beleidsnota ook al linken legt naar andere beleidsdomeinen. Zo vinden we het sterk dat ze de relatie legt tussen klimaatproblematiek en geestelijke gezondheidszorg.

Een ander voorbeeld is de samenwerking met de minister van Media om na te gaan hoe digitale schermen en media het welzijn en gedrag van jongeren beïnvloeden. Jongeren vertellen ons regelmatig dat sociale media een onmisbare rol spelen in hun leven, maar ze maken zich ook zorgen over de impact op hun mentaal welzijn.

Andersom is in de geestelijke gezondheidszorg een sterke kinderrechtenbenadering nodig. Dan hebben we het bijvoorbeeld over het recht op informatie en inspraak, een kindgerichte behandeling, kortom een benadering die het belang van het kind centraal stelt.

Aanbeveling

Zorg voor een coherent beleid op het vlak van geestelijke gezondheidszorg. Om te werken aan mentaal welzijn is op alle vlakken een sterk kinderrechtenbeleid nodig.

4. Wees terughoudend bij interlandelijke adoptie

De beleidsnota streeft naar een toekomstgericht adoptiebeleid dat de rechten en belangen van alle betrokkenen respecteert en waarin het belang van het kind blijft vooropstaan. Het nieuwe decreet interlandelijke adoptie wordt uitgevoerd en geëvalueerd na twee jaar. We waarderen de stappen die de Vlaamse Regering al zette om interlandelijke adoptie te hervormen, maar voor ons komt de uitrol van het nieuwe decreet over interlandelijke adoptie te vroeg, vooral omdat er nog onderzoeken lopen naar minstens 134 onregelmatige adopties, en de beleidsnota het onderzoek naar mogelijke wanpraktijken verder wil zetten. We vinden het moeilijk te begrijpen hoe de toekomst van interlandelijke adoptie benadrukt kan worden, terwijl er nog altijd wantoestanden naar boven komen. Het gaat niet alleen om onregelmatige adopties uit een ver verleden. Uit meldingen, signalen en klachten over adoptie bij het Kinderrechtencommissariaat, merken we de gevolgen van veel onvolkomenheden. Ook al gaat het niet over heel veel meldingen en klachten, telkens is de impact op hun leven enorm groot.

Het gedeeltelijk gezamenlijke voorbereidingstraject voor kandidaat-adoptieouders en pleegouders is een goede zaak, al is het wachten op de verdere uitwerking. We pleiten er wel voor om te werken met een pool van kandidaat-medelouders en het systeem van wachtlijsten te verlaten.

We zijn tevreden dat de minister gaat investeren in levenslange zorg en begeleiding voor alle betrokkenen bij adoptie. We pleiten er wel voor om (na)zorg los te koppelen van de adoptiedienst. We hopen dat die zorg en begeleiding er niet alleen is voor de huidige generatie adoptiekinderen maar ook voor geadopteerden die ondertussen volwassen zijn en ook die begeleiding nodig hebben.

We vinden het goed en heel belangrijk dat medewerkers van het afstammingscentrum gebruik kunnen maken van het Rijksregister om verwanten op te sporen en dat het afstammingsonderzoek in de tweede graad mogelijk wordt. Daar was het Kinderrechtencommissariaat al langer vragende partij voor. Dat betekent dat de verwantschap vastgesteld kan worden tussen ouders en kinderen, maar ook tussen grootouders, kleinkinderen, broers en zussen. We merken dat veel mensen bij wie de juridische verwantschap niet overeenstemt met de biologische of sociale afstammingsrelatie, ook op zoek gaan naar halfzussen en halfbroers. Ze zoeken niet alleen uit nieuwsgierigheid of om lotgenoten te vinden, of uiterlijke en karakterovereenkomsten, maar evengoed om erfelijke aandoeningen en zelfs om onbedoelde incest te vermijden.

Aanbevelingen

Ga voor grote terughoudendheid en voorzichtigheid bij interlandelijke adoptie.

Wacht eerst de lopende onderzoeken af van de onregelmatige adopties om daarna interlandelijke adoptie te evalueren, eerder dan meteen het decreet uit te rollen en de toekomst van interlandelijke adoptie uitdrukkelijk te benadrukken.

Verlaat het systeem van wachtlijsten bij interlandelijke adoptie en werk met een pool van kandidaat-medeadoptieouders.

Koppel (na)zorg en begeleiding los van de adoptiedienst.

Maak levenslange zorg en begeleiding niet alleen mogelijk voor de huidige generatie adoptiekinderen maar ook voor volwassen geadopteerden die begeleiding nodig hebben.